

Iva Málková: Poetiky poznané i objevované

Host, 15. 9. 2014

Psát o poezii. Vždy před začátkem takové činnosti mne přepadá zvláštní nejistota i podivná sebedůvěra.

Čtení poezie, její vnímání je pro mne hluboce individuální proces, zůstávám s rytmy, melodiemi, obrazy a jejich významy sama; opakované čtení mi umožňuje opětovné nebo zcela nové poznávání jedinečných rezonancí, sdílení významového chvění. Není potřeba převádět do jiných kódů, nevyplývá nutnost pojmenovávat jednotlivé prostředky. Čtení poezie je pro mne nutností s nadšenou možností vracet se k veršům, strofám, básním, sbírkám, které se v mém čtenářském kánonu staly nezastupitelnými, které mi napovídají cosi o hloubkách a mělčinách, o hodnotách a banalitách, o smyslu a moci, o rytmu a melodii.

Psaní a povídání o poezii, jednotlivých autorech a jejich textech u mne vyžaduje odvahu, disciplínu a nalezení úhlu pohledu či bodu, kam se sbíhají jednotlivé vrstvy sbírky tak, abych o nich mohla podat čtenářské svědectví, abych využila slovník, který je druhým srozumitelný či uzuální. Důvěrné a vnitřní, záměrně neurčité, těkavé, chvějivé — to, co považuji v poezii za určující, musí být pro daný okamžik zastaveno, „změřeno a zváženo“, pojmenováno, sděleno. Otázkou navždy zůstane, jak uchovat otevřenost, jak zabránit falešnému zdefinitivnění výkladu, jakým sdělením zprostředkovat onu individuální rezonanci, onu znepokojující chvějivost. Jak se vyhnout urputnosti? To jsou vnitřní otázky, jedná-li se o texty, pro něž si uchovávám naději, že rozumím. Co s básněmi a sbírkami kladoucími odpor? Jak zamezit — při bezradnosti — stereotypu a mechaničnosti v přístupu? Lze nalézt klíč na základě zkušeností s prací s textem? Je nutné s verši bojovat, psát a s textem se minout? Vybírám tedy mezi nabídnutými básnickými sbírkami a vnímám, jak rytmus, melodie, významy rezonují s mým vnitřním světem, jak se vřazují do autorských poetik už poznáných (Antošová, Kaprál, Schildberger) — jakým způsobem se přiřazují k výrazu pro českou poezii již kanonickému, jak jej propracovala Skupina 42, znovuvzkřísila poezie všedního dne a renovovala devadesátá léta dvacátého století — i poetik nově objevovaných (Michalíková, Čada). Jméno Tomáše Čady se na přebalu básnické sbírky objevuje poprvé. Básnické já v debutu Spodní patra (nakladatelství Martin Kubík — Perplex, Opava 2013) odolává sentimentu, hledá okamžiky, kdy zafunguje ironie života, kdy bude zřetelný moment, v němž se vyjeví určující rub; tuší, že zaznamenaná promluva, oslovení a sebeoslovení v sobě skrývají vrstevnatost významu: „K chlastu je vždycky blíž Než by se zdálo / A až se ti zas vysměje veškerý svět / Natáhni v polámaný modlitbě / ruce plný stříbrnejch: // ‚Bože, nevykoupíš-li mne, / věřím, že nezemřu, / jen se stanu víc / nepotřebným / inventářem / světa.‘ // Prachy v trapu // Skoba k nenalezení.“ Básně sbírky jsou stejně v kontaktu s realitou, jako ustavují své reálno v poetickém rozměru z básněných slov.

Napovídají to i tři oddíly — Odlesky, Opisy, Ustrnutí —, ale taková meziukotvení určují celou sbírku. „Nad velkou básní Malého Radka / jsem vzpomněl na srnu Která k nám přišla umřít / Utekla z lesa Aby si ustlala před naší kůlnou / Vykopat hrob musel v tom mrazu děda sekerou / A babička / dlouho chodila pro dřevo / dlouho ze studně nosila vodu / dlouho ji nad kamny nahřívala // Dlouho děda umýval zažranou smrt z rukou.“ Sbíрка přesvědčuje o nezastupitelné roli názvů básní a kompozice. Druhá debutantka Hana Michalíková je pro mne ve své sbírce Na domácí půdě (Tribun EU, Brno 2014) přesvědčivá tam, kde vnímám přirozené kořeny, kde poznávám věrohodné a nestylizované básnické já: „Běž do sklepa pro brambory, / řekli mi, a já se jako vždycky / natáhnu pro klíč a zařeknu se, / že pro dnešek se nebojím // tmy a plesnivého pachu, / který se plazí škvírou zpod dveří. / Za nimi brambory, kompoty, / uhlí, bedny s vrstvou prachu. // Naberu do košíku žluté hlízy, / otočím rychle

vypínačem, / zaklapnu dveře a zamknu, / schody vrznou. Strach zmizí.“ Sbíрка je rozbíhavá ve sběru motivů a témat, zařikává se exotikou, sází na intertextualitu, těká ve výrazu. Obloukem se pak zase vrací k ozvěnám domácích tradic, které aktualizuje (báseň „Výstava Karla Malicha“).

Zeno Kaprál je básnivost, provází jeho život, zrcadlí dobu, v níž žije, v ozvěnách a aluzích odkazuje na tvorbu vlastní i autorů, kteří utvářejí poetický rámec české poezie od poslední třetiny padesátých let. V jeho verších je vždy ukrytá jistá zaumnost. Řád a tajemství poezie se vyjevují i v poslední sbírce Uvnitř vně (Druhé město, Brno 2014). Dávno zapomenutá a nově utvářená slova odkazují na již existující básnické světy a stavějí nové nuance, které přináší hloubku a také osvěžují. Grafická úprava knihy, která využívá podobu srpku měsíce, aby ji předváděla jak ve fázi dorůstání, tak ve fázi couvání, má povahu konkávního i konvexního zrcadla. Věci, jevy a pocity jsou osvětleny i zatemněny, mají povahu nasvícené zvětšeniny, zdrobnělého dění před zrcadlem i za ním. Básně uzavřené ve světě poezie se stávají vyznáním i návodem, s touhou po, byť nepatrné, jistotě a opěrném bodu: „Vol pevná slova. Zavěšuj je / na uzemněnou konstrukci, / která se nehne. Sama z ocele / ať vyžaduje vlastnosti / legované stejně důkladně / co do tvaru i struktury. / A nezáleží potom tolik / jestli se budou zaobírat / rozkvetlou sluneční loukou / či hůlavou jež trhá střechy, / ta slova. Jen nenech je uhnout / z polohy původních určení.“ Básně ukotvené ve vnějším světě jsou rozvažováním o stavu těla a ducha, o fázích a hodnotách života: „Brali mě jako dospělého / a já byl roztržité dítě. / Teď mezi dětmi připadám si / zas nepatřičně soustředěný. / Rád bych se zvedl a utíkal / prolukou mezi obyčejí, / nejužší soutkou prodíral se / za azylem na druhé straně, / kde hloupost s moudrostí se snoubí / a nevyčtou mi nejistotu.“ František Schildberger je básník, jehož verše se objevují, jsou povětšinou reflektovány, vnímány v daném (křesťanském) kontextu a... je to tvůrce sečtělý, poučený, kultivovaný. Vyznání. Patnáct sonetů (Salve Regina, Brno 2014) přináší znělkový věnec. Čtrnáct sonetů a patnáctý mistrovský sdělují formou vázanou, jak sonetová forma předepisuje (byť drobná strofická vybočení a nedoslovná citace na požadovaných pozicích u tak sevřeného útvaru nenaplnují čtenářská očekávání, čímž znejišťují), osud živé bytosti v podobenství koně. Prostupování animalizace a personifikace napovídá kolísání mezi alegorií a krédem: „Jsem stejně vzdálený / od smrti i mládí. / Cítím se ztracený. / Kůň bez sedla pádí. // [...] Já věřím Ježíši: / stvořil mé atomy/ i duši bludivou // Než on mě vyslyší, / vytrhne z pohromy, / zatím zde verše jsou...“ Setkávání s poezií a prózou Svatavy Antošové je pro mne vždycky událostí. První sbírka Říkají mi poezie byla bleskem i hromem do poklidné dívčí poezie osmdesátých let a od té doby vždy čekám na nové veršové a prozaické zprávy z neklidného života na lomu století dvacátého a jednadvacátého. Sbíрка Dvojakost (nakladatelství Milan Hodek, Hradec Králové 2014) má v sobě rozměr veršový a fotografický. Kosočtverce a jiné podoby ženského lůna, zachycené fotografiemi Petra Kurandy, jsou nejčastěji vyrývané do kůry stromů, utvářené přírodninami či stopami štětce, deformoval je čas, a přesto v sobě nesou stále zprávu o míře naivity i potřebě provokující vulgarity těch, kdo se původně nožem do kůry stromu zabořili, kdo tvar vylepšovali či rozšiřovali, kdo po něm prstem přejeli či jen popatřili... Obrazový doprovod se stává vtíravou náповědou, k jaké tematické vrstvě se sbírka bude odvolávat.

Jenže Svatava Antošová není nikdy prvoplánová a lehce dešifrovatelná. Erotické a sexuální, živočišné je přítomno, ale důležitějšími jsou bolest, zarputilost, napětí a jedinečné prožívání v blízkosti druhé lidské bytosti: „Sáhni si na mě! // Cítíš / jak jsem vypouklá / a jak se přítom drolím? // [...] Sáhni si znovu... // Cítíš / jak chci zkamenět / a jak přítom / jen pomímím?“ Prožitky, myšlenky, ať vlastní, ať sdílené, o sebe drhnou, zraňují, a nabíjejí. Sebeslovení a oslovení druhého má podobu nabídek, otázek, po nichž zůstává ticho bez slovní odezvy, či úzkostné odmítnutí: „Umím být ještě spontánní / a má něha si snad poradí / i s tvým chladem // Řekla mi: / ale jdi... / to přece není chlad / Jak se chceš mazlit / s vycpanou trofejí / která přišla o srdce / i o duši?“

Je povzbudivé a podstatné číst poezii, která odpovídá věku autora či autorky, která se nevrací do reminiscencí a chlácholivých vzpomínek, která nenechává básnické já uvíznout v lyrickém bezčasní, která provokuje, očišťuje trýzní a znepokojuje: „Snít o lásce ve věku / kdy spousta jiných myslí / už jen na důchod / a ze svých vlastních stop skládá / usazený řetěz / který pálí jako chilli? // Být stále nedovřená / a nikoho k sobě nepouštět / — takovou mě milujete? // Svou dvojakost jako francouzskou hůl / krok za krokem před sebe / pokládat / a v duchu se ptát na smysl cesty / kterou značkuje si had / než ovine a dusí? // Být skoro bez významu / a přitom fenomén / — takovou si mě budete pamatovat? // Rozbitou o skleněnou zeď / co tvářila se jako průchod / do neznáma / když s vlastní skepsí jsem se objímala: / Obětovat život tvorbě / — copak se to musí?“

O autorovi| Iva Málková, Autorka je literární historička, působí na Ostravské univerzitě.

Zpracovatel: Anopress IT a.s.

<http://ff.osu.cz/>
